

5. Кондрашова Т.В. Проблемы уголовной ответственности за преступления против жизни, здоровья, половой свободы и половой неприкосновенности. Екатеринбург, 2000. 436 с.

6. Грищук В.К. Умисні вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів / В. К. Грищук, Н. Є. Маковецька. Хмельницький : Хмельниц. ун-т упр. та права, 2012. 368 с.

7. Кримінальний Кодекс України. Проект URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/06/01/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-31-05-2021.pdf>

Задерейко С.Ю.,
к.ю.н., доцент кафедри конституційного та кримінального права
ННІ «Юридичний інститут «Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ НЕПОВНОЛІТНІХ ПІДОЗРЮВАНИХ, ОБВИНУВАЧЕНИХ

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх не тільки відрізняється за своїм процесуальним режимом, правилами та процедурами від загального порядку кримінального провадження, але й здійснюється з урахуванням власних засад та притаманних йому завдань. Чинний КПК України містить розширену систему кримінальних процесуальних гарантій прав неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених, а також більшою мірою намагається врахувати особливості участі цих осіб у кримінальному провадженні. Те, що з прийняттям КПК України були здійснені перші практичні кроки на шляху формування елементів кримінального провадження, а саме кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, зазначається у юридичній літературі [1, с. 25].

Зокрема, у Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні зазначено, що ця система повинна забезпечити законність, обґрунтованість та ефективність кожного рішення щодо дитини, яка потрапила у

конфлікт із законом, пов'язаного з її перевихованням та подальшою соціальною підтримкою [5].

Необхідність запровадження ювенальної юстиції як самостійної інституції підтверджується результатами, отриманими в дисертаційних дослідженнях, що присвячені питанням особливостей участі неповнолітніх в кримінальному провадженні. Зокрема, це знайшло своє відображення в роботах Є.М. Гідулянової, А.Є. Голубова, С.М. Зеленського, Ю.І. Ковальчука, А.Б. Романюка, С.В. Оверчука, А.В. Савченка, Е.Б. Мельникової.

КПК України в межах окремої гл. 38 передбачає кримінальне провадження щодо неповнолітніх, норми якого відображають особливості кримінальної процесуальної діяльності за участю неповнолітніх, що забезпечує додатковий захист прав та законних інтересів дитини, яка опинилась у конфлікті із законом. Однак з огляду на продовження судово-правової реформи в Україні, подальшу інтеграцію України до світового співтовариства існує необхідність удосконалення нормативно-правової регламентації зазначеного провадження. Вирішення цього питання неможливе без урахування як досвіду інших країн, так і необхідності приведення норм вітчизняного кримінального процесуального права у відповідність до загальноєвропейських стандартів у сфері прав людини, зокрема прав дитини.

Щодо перспектив розвитку кримінального провадження стосовно неповнолітніх погодимося з Н.В. Буруковською в тому, що в Україні ювенальна юстиція формується насамперед як один з елементів сучасного кримінального провадження, а саме як кримінальна юстиція щодо неповнолітніх [1, с. 25], хоча успішний досвід зарубіжних держав орієнтує на створення цілісної системи ювенальної юстиції, елементом якої є кримінальна ювенальна юстиція [4, с. 1].

Позиція Н.В. Буруковської характеризує напрями, у яких буде розвиватися й зараз уже розвивається зазначене кримінальне провадження. Такий підхід є обґрунтованим, адже він характеризується як поступове перетворення окремого різновиду кримінальної процесуальної діяльності на самостійний напрям

діяльності органів кримінального судочинства з подальшим перетворенням на систему ювенальної юстиції.

В цьому контексті заслуговує підтримки позиція низки інших науковців, висловлена ними щодо розвитку досліджуваного кримінального провадження. Визнаючи важливість створення в країні системи ювенальної юстиції, ці автори звертають увагу на те, що з огляду на низку обставин, які перешкоджають створенню спеціалізованих судів у справах неповнолітніх, саме спеціалізація суддів, слідчих, прокурорів, захисників, більш активна діяльність соціальних служб, а також поступова трансформація наявного порядку провадження можуть скласти той першочерговий етап, який у подальшому дасть змогу створити в Україні систему ювенальної юстиції [2, с. 14; 7].

М.І. Карпенко визначає, що система кримінальної юстиції щодо неповнолітніх є системою правосуддя, яка передбачає спеціальне законодавство, процедури й заходи реагування на злочини, які вчиняють неповнолітні, а також спеціальні форми роботи з цими особами, що відповідають їхньому віку та рівню розвитку [3, с. 66–67]. Саме зазначені аспекти з урахуванням міжнародних стандартів у сфері кримінального провадження щодо неповнолітніх забезпечують становлення системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх, що пов'язано з такими кроками:

- подальше пристосування норм КПК України за рахунок деталізації окремих норм або введення додаткових правил до особливостей участі у кримінальному судочинстві неповнолітніх та спрямування їх впливу на якнайкраще забезпечення їх інтересів;

- подальша диференціація процесуальної форми кримінального провадження щодо неповнолітніх, що передбачає зміну у формах, методах здійснення цього провадження та появу нових процедур його реалізації;

- розширення форм залучення до кримінального провадження щодо неповнолітніх неюридичних знань (участь психолога у провадженні, підготовка соціального звіту стосовно неповнолітнього тощо);

– подальше поглиблення спеціалізації та розширення кола учасників кримінального провадження щодо неповнолітніх (спеціалізація суддів, слідчих, прокурорів, захисників, залучення соціальних та психологічних служб), що передбачає утворення системи спеціалізованого правосуддя щодо неповнолітніх;

– акцентування уваги на обов'язковому врахуванні віку, рівня розвитку для прийняття законного, обґрунтованого та ефективного рішення щодо дитини, яка потрапила у конфлікт із законом, пов'язаного з її перевихованням та подальшою соціальною підтримкою [5].

Враховуючи наведені вище позиції науковців, а також вимоги міжнародних правових актів, В.В. Романюк стверджує, що наведені кроки забезпечать:

– у найближчій перспективі трансформацію кримінального провадження щодо неповнолітніх у систему кримінальної юстиції щодо неповнолітніх;

– у подальшій перспективі перетворення кримінальної юстиції щодо неповнолітніх на ювенальну юстицію [7; 8].

Якщо розглядати організацію кримінального провадження щодо неповнолітніх в Україні, то можна стверджувати, що в нас вона побудована за радянським зразком, основа якого була закладена в 30-ті роки ХХ століття. Відповідно до законодавства органи у справах дітей повинні здійснювати соціальний захист та профілактику правопорушень серед неповнолітніх осіб. Проте насправді цієї мети вони у своїй діяльності не досягають й досягти в принципі не можуть. Фактично дітей «кидають під колеса» державної репресивної машини й ламають їм все їхнє подальше життя [6].

Підсумовуючи, можемо зробити висновок, що наявна організація системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні ще не спроможна змінити ситуацію на краще. Слід усвідомити, що не можуть застарілі радянські механізми вжиття альтернативних кримінально-виховних заходів бути аналогом механізмів роботи з неповнолітніми правопорушниками, тому необхідно провести фундаментальну реформу цієї системи, причому потрібно враховувати позитивний досвід зарубіжних держав, досвід запровадження пілотного проєкту «Реформування системи кримінальної юстиції по відношенню до неповнолітніх в

Україні», а також шведський досвід діяльності громадських та благодійних організацій з протидії злочинності серед неповнолітніх.

Відзначимо, що, незважаючи на те, що йдеться про кримінальне провадження чи кримінальну юстицію щодо неповнолітніх або про ювенальну юстицію, головним є акцентування уваги на неповнолітньому, якнайкращому забезпеченні його прав, свобод та інтересів, здійсненні на нього виховного впливу задля перевиховання та подальшої його соціальної підтримки (ресоціалізації).

Список використаних джерел:

1. Буруковська Н.В. Становлення ювенальної юстиції в світлі нового Кримінального процесуального кодексу України. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України*. 2013. № 1. С. 24–26.

2. Голубов А.Є. Процесуальне становище в кримінальному судочинстві України неповнолітнього, який скоїв злочин або суспільно небезпечне діяння : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Харків, 2005. 20 с.

3. Карпенко М.І. Концепція кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. *Юридична наука*. 2013. № 6. С. 60–68.

4. Орловська Н.А. Концептуальні питання кримінальної політики України щодо дітей у конфлікті із законом. Матеріали II інтернет-конференції Івано-Франківського обласного осередку Всеукраїнської громадської організації «Асоціація кримінального права». Івано-Франківськ, 2014. 6 с. URL: <http://law-dep.ru.if.ua/conference2014/articles/orlovska.pdf> (дата звернення: 04.10.2019).

5. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні: Указ Президента України від 24 травня 2011 року № 597/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. Ст. 1663.

6. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24 січня 1995 року № 20/95-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр).

7. Романюк В.В. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2015. 23 с.

8. Романюк В.В. Кримінальне судочинство щодо неповнолітніх. Харків : Мадрид, 2016. 252 с.

Глікчієва К.І.,

к.ю.н., доцент кафедри конституційного та кримінального права
ННІ «Юридичний інститут «Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана»

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ВІД ДИСКРИМІНАЦІЇ

Україна – країна молодого демократії та відносно нової Конституції. Однак за 25 років існування Основного закону його вже не раз змінювали, що не завжди було на користь як самому нормативному акту, так існуючим в країні правовідносинам. У багатьох випадках, метою таких змін є вдосконалення, але не завжди реформи приводять до бажаних результатів. Непоодинокими є випадки, коли пробуксовування реформ пов'язане з існуванням сильних стереотипів. Так, Україна досі не ратифікувала Стамбульську конвенцію, хоча й підписала її. Традиційна точка зору на соціальні ролі жінок та чоловіків, представників окремих національностей, осіб з інвалідністю, представників ЛГБТ-спільноти тощо створює дискримінаційні ситуації, що є прямим порушенням ст. 24 Конституції України [1]. Однак в Україні не існує ефективного механізму запобігання дискримінаційних правопорушень, притягнення винних до відповідальності та захисту прав жертви. Це зумовлено великим ступенем нетерпимості та толеруванням насильства, а також невмінням або небажанням розпізнавати і боротися з різними формами дискримінації.

В Україні закріплені законодавчі положення, що за дискримінаційні дії особа може бути притягнута до відповідальності, що передбачена